

تدریس اثربخش و کارآمدی برنامه‌درسی

اشاره

تدریس هنر است یا علم؟ برای موفق شدن در کار معلمی باید هم هنر و هم علم داشت. حرفه پیچیده معلمی به هنرمندی و اطلاعات علمی نیاز دارد. تدریس هنرمندانه با عواطف و ارزش‌ها آمیخته است و در مقام علم، از علوم متفاوت و روش‌های علمی بهره می‌گیرد.

«آموزش اثربخش» به‌خاطر پیچیدگی آموزش و تفاوت‌های فردی، شبیه یک «لباس تک‌سایز و مناسب همه» نیست. معلمان باید بر انواع دیدگاه‌ها و راهبردها تسلط داشته و در استفاده از آن‌ها انعطاف‌پذیر باشند. این امر مستلزم داشتن دو ویژگی است که در این مقاله به بررسی آن‌ها خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: تدریس اثربخش، مهارت‌های حرفه‌ای معلم، یاددهی - یادگیری، تعهد و انگیزش معلم

دانش و مهارت‌های حرفه‌ای

کسب دانش و مهارت‌های حرفه‌ای ابعاد گوناگون دارد:

۱. **مهارت در موضوع اصلی:** داشتن دیدی فکورانه، انعطاف‌پذیر و مفهومی از موضوع اصلی، مهم‌تر از حفظ کردن حقایق محض، اصطلاحات و مفاهیم کلی است. همچنین لازم است معلمان از نحوه سازمان دادن اندیشه‌ها، ارتباط برقرار کردن بین اندیشه‌ها، روش‌های اندیشیدن و بحث کردن و... آگاهی داشته باشند.

۲. **راهبردهای آموزشی:** در فلسفه تعلیم و تربیت و **یلبام جیمز و جان دیویی**، اصل ساختن‌گرایی محور آموزش محسوب می‌شود. بنا بر این فلسفه، دانش‌آموزان باید تشویق شوند دنیای خود را کشف کنند، در جست‌وجوی دانش باشند، تأمل کنند و به‌طور انتقادی بیندیشند، و برای دانستن و فهمیدن بکوشند.

۳. **تدوین هدف و مهارت‌های برنامه‌ریزی آموزشی:** معلمان اثربخش اهداف بالایی را، چه برای کار خود و چه برای کار دانش‌آموزان، در نظر دارند و تدریس خود را به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌کنند که یادگیری دانش‌آموزان را به حداکثر برسانند و آن را چالش‌انگیز و جذاب کنند.

۴. **مهارت‌های مدیریت کلاس درس:** معلمان اثربخش قادرند کلاس را به‌عنوان کلاسی منسجم و با همکاری همه دانش‌آموزان اداره کنند و آن را به سرعت به سوی انجام تکالیف کلاسی سوق دهند. آن‌ها گروه‌هایی را تشکیل می‌دهند، بر فعالیت‌های کلاس درس نظارت

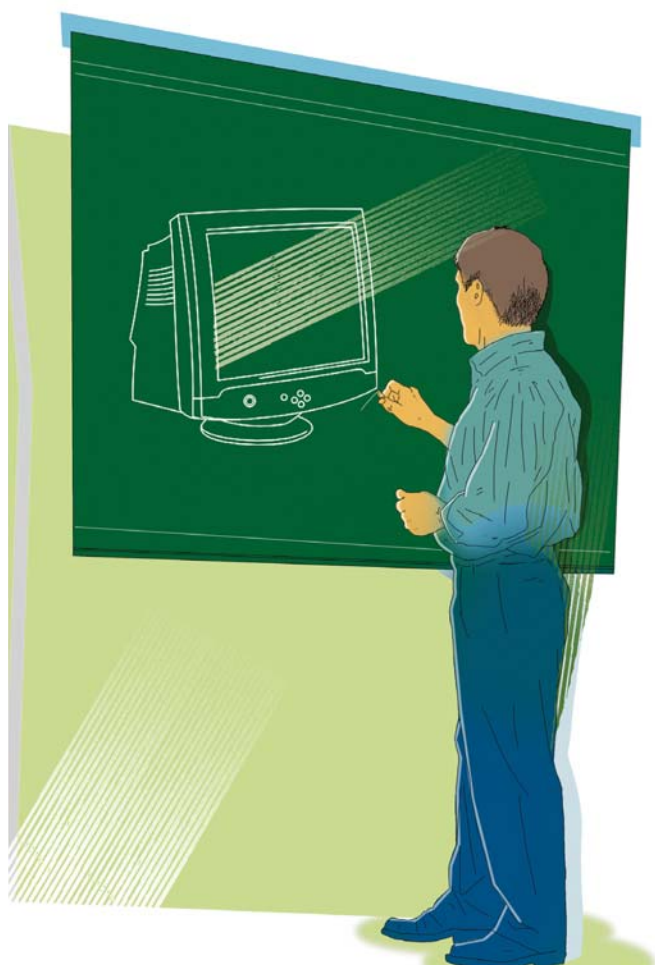
می‌کنند، رفتارهای نامناسب را زیر نظر می‌گیرند و مانع بروز مشکلات انضباطی می‌شوند. این ضرب‌المثل که علاج واقعه را قبل از وقوع باید کرد، در اداره کلاس توسط معلمان ماهر در مدیریت کلاس درس مصداق دارد.

۵. **مهارت‌های انگیزشی:** معلمان اثربخش می‌دانند که دانش‌آموزان زمانی انگیزه یادگیری پیدا می‌کنند که انتخاب‌های آن‌ها در مسیر علاقه‌های شخصی‌شان باشد. هدف کلی معلمان بهبود رابطه بین دانش‌آموزان و رشد دائمی «عزت نفس» در ایشان است.

۶. **مهارت‌های ارتباطی:** مهارت‌های صحبت کردن، گوش دادن، غلبه بر موانع ارتباط کلامی، آگاهی از ارتباطات غیرکلامی دانش‌آموزان و حل‌سازنده تعارض‌ها، برای آموزش اثربخش ضروری است. آن‌ها دارای سبک مبتنی بر جرئت، به‌جای پرخاشگری، هستند. معلم خوب کسی است که با دانش‌آموزانش رابطه خوبی داشته باشد. معلمان موفق کسانی هستند که بتوانند خواسته‌ها، آرزوها و مشکلات دانش‌آموزان را خواسته‌ها، آرزوها و مشکلات خود بدانند و به‌جای سرزنش کردن برای رفع ضعف دانش‌آموز به او کمک کنند.

۷. **مهارت‌های فناورانه:** معلمان اثربخش مهارت‌های فناورانه خود را گسترش می‌دهند و از رایانه به نحو مناسبی در یادگیری دانش‌آموزان در کلاس درس بهره می‌گیرند. آن‌ها می‌دانند چگونه از رایانه استفاده کنند و چگونه آن را به دانش‌آموزان آموزش دهند تا بتوانند از آن برای اکتشاف و نوشتن استفاده کنند. این‌گونه معلمان می‌توانند

معلمان اثربخش
مهارت‌های
فناورانه خود را
گسترش می‌دهند
و از رایانه به
نحومناسبی
در یادگیری
دانش‌آموزان در
کلاس درس بهره
می‌گیرند

اثربخشی بازی‌های آموزشی شبیه‌سازی رایانه‌ای را ارزیابی کنند و چگونگی استفاده از اینترنت را نیز به دانش‌آموزان آموزش دهند.

۸. پاسخ‌گویی به نیازهای

دانش‌آموزان خاص: معلمان اثربخش نیازهای خاص هر دانش‌آموز، اعم از ناتوان و بااستعداد، را محاسبه می‌کنند و در نظر می‌گیرند.

۹. ارزیابی یادگیری: معلمان

موفق از مهارت‌های لازم برای ارزیابی دانش‌آموزان برخوردارند و می‌توانند از طریق ابزارهای معلم ساخته و معیار شده، میزان یادگیری دانش‌آموزان را ارزیابی و با دریافت بازخورد، روش تدریس خود را تنظیم کنند و یادگیری دانش‌آموزان را بهبود بخشند.

۱۰. یادگیری مادام‌العمر: بهترین

معلمان کسانی هستند که اکثر اوقات خود را صرف یادگیری می‌کنند. معلمان خوب تحولات مربوط به رشته خود را تعقیب می‌کنند و دائماً مهارت‌های قبلی خود را افزایش می‌دهند. آن‌ها خود نیز شاگردانی متعهدند.

تعهد و انگیزش

تعهد و انگیزش دربرگیرنده نگرش مثبت همراه با مراقبت از دانش‌آموزان است. معلمان اثربخش به خود اجازه نمی‌دهند هیجانات منفی، انگیزه معلمی آن‌ها را کاهش دهد و به «خود کارآمدی» خویش اعتماد دارند. هنگامی که معلم خوبی هستید، خوب بودن شما پاداش کارتان است. از احترام و موفقیت بیشتری در نزد دانش‌آموزان خود برخوردار می‌شوید و احساس بهتری در مورد تعهد خود به آموزش خواهید داشت. معلمان اثربخش

که معلمانشان خوش‌لباس باشند، نه اینکه همیشه یک جور لباس بپوشند و ملال‌آور باشند. در تحقیقی که روی ۱۰۰۰ دانش‌آموز صورت گرفته است، آن‌ها خصوصیات بهترین و بدترین معلمانشان را این‌گونه ذکر کرده‌اند:

دانش‌آموزان خود را دوست دارند، غالباً آن‌ها را با عنوان **دانش‌آموزانم** خطاب می‌کنند و از بودن با آن‌ها لذت می‌برند. معلمان خوب بیشتر از اینکه نگران تدریس خود باشند، نگران یادگیری شاگردانشان هستند. دانش‌آموزان دوست دارند

* **منابع:**
۱. بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۶). روان‌شناسی تربیتی: روان‌شناسی آموزش و یادگیری. ویرایش. تهران: چاپ دوم.
۲. گلاور، جان‌ای و برونینگ، راجر اچ. (۱۳۷۵). روان‌شناسی تربیتی. اصول و کاربرد آن. ترجمه علینقی خرازی. مرکز نشر دانشگاهی. تهران.

خصوصیات بدترین معلمان	خصوصیات بهترین معلمان
داشتن یک کلاس خسته‌کننده	داشتن حس شوخ‌طبعی
روشن نبودن توضیح مطالب	جذاب کردن کلاس درس
استثنا قائل شدن بین دانش‌آموزان	تسلط بر موضوع درسی
داشتن نگرش منفی نسبت به دانش‌آموزان	توضیح روشن مطالب
داشتن انتظارات خیلی زیاد از دانش‌آموزان	صرف وقت برای کمک به دانش‌آموزان
برقرار نکردن رابطه با دانش‌آموزان	عادل بودن نسبت به دانش‌آموزان
دادن تکالیف بسیار زیاد	با دانش‌آموزان شبیه افراد بالغ رفتار کردن
سخت‌گیری زیاد	برقراری رابطه خوب با دانش‌آموزان
کمک نکردن و توجه فردی نکردن به دانش‌آموزان	توجه کردن به احساسات دانش‌آموزان
نبود نظارت و کنترل بر کلاس	استثنا قائل نشدن بین دانش‌آموزان